

GUY STANDING

IZUMIMO PONOVNO JEZIK NAPRETKA

S londonskim sveučilišnim profesorom i humanističkim znanstvenikom razgovarali smo o sadašnjosti i budućnosti prekarijata, te vezama između tehnologije, obrazovanja i nove klase

Petar Jandrić

Guy Standing je redovni profesor na Odsjeku za studije razvoja (Development Studies) na School of Oriental and African Studies (SOAS), na Sveučilištu u Londonu. U svom teorijskom i praktičnom radu traži empirijske dokaze koji podržavaju konceptualno razmišljanje o razvoju tržišta rada i njegovim političkim implikacijama. Guy je osnivač i supredsjednik Svjetske mreže za temeljni dohodak (Basic Income Earth Network, BIEN), međunarodne nevladine organizacije koja promiče temeljni dohodak, a čiji su članovi ekonomisti, filozofi i drugi znanstvenici iz više od 40 zemalja.

Guy mnogo piše o ekonomiji rada, politici tržišta rada, nezaposlenosti, fleksibilnosti tržišta rada, te politici strukturnih prilagodbi i socijalne zaštite. U uredničkim je odboru časopisa *European Journal of Industrial Relations*, *Development and Change*, *Indian Journal of Labour Economics* i *Revista de economía critica*. Njegova prethodna knjiga, *The Precariat: The New Dangerous Class*, London and New York, Bloomsbury Academic (2011.), privukla je mnogo pažnje na sveučilištu i izvan njega. Ovaj razgovor voden je u svibnju 2014. godine, tek nekoliko tjedana nakon izdavanja Guyjeve najnovije knjige *A Precariat Charter: From Denizens to Citizens*, London and New York, Bloomsbury Academic, 2014.

SLOGANI, DOSKOČICE I KARIZMATICI

Mozete li dati kratak pregled glavnih poveznica između prekarijata i temeljnog dohotka? Odakle potječu, koja pitanja pokušavaju opisati i li riješiti?

— Prekariat odlikuje život uz nestabilan rad i kroničnu ekonomsku nesigurnost. Milijuni ljudi prisiljeni su živjeti kroz nestabilne poslove, s fluktuirajućim prihodima i periodima nezaposlenosti. Prekariat se suočava s kroničnom nesigurnošću, koja je stresna i loša za zdravlje. U ekonomskom sustavu otvorenog tržišta s fleksibilnim radnim odnosima, jedini način da se prekarijatu osigura osnovna ekomska sigurnost jest zajamčeni temeljni dohodak. Bez osnovne sigurnosti, od ljudi nije moguće očekivati da budu odgovorni građani ili ljudska bića. Postajemo očajni, otuđeni i luti. Moramo se boriti za skromni temeljni dohodak kao građansko pravo. Sheme socijalnog osiguranja ne dosežu prekarijat. Socijalna pomoć temeljena na imovinskom stanju još je gora. Samo će temeljni dohodak osigurati temeljnu sigurnost. I možemo si ga priuštiti, sve dok odmjenjuje brojne subvencije koje se nude bogatijim društvenim grupama.

*Kada govorimo o klasi, nemoguće je izbjegći ogromni opus Karla Marxa. U predgovoru svoje knjige *Povelja prekarijata* (2014.), referirate se na "marksiste staroga kova" i neke od njihovih prigovora na tvoj rad. Koliko je vaš rad blizak Marxovim izvornim idejama? Koji su aspekti "starog" marksizma još uvijek relevantni, a koje bi trebalo "nadograditi" ili u potpunosti izmijeniti?*

— Mislim da još uvijek možemo puno naučiti od Marxa kao političkog ekonomista i društvenog znanstvenika. Problem je u tome što je on pisao u 19. stoljeću; mi živimo u 21. stoljeću. Državni socijalizam je bio krivi odgovor. Stara marksistička retorika pretpostavljala je da postoji jednostavan dualizam, koji bi sam Marx odbacio. Naprsto je smješno da se kapitalizam sastoji od jedne buržoazije ili kapitalističke klase koja je u opoziciji s jedinstvenom radničkom klasom ili proletarijatom. U svojoj najnovoj knjizi navodim da i drugi možda imaju drugačiju, ali kompatibilnu klasifikaciju – model klasne fragmentacije koji je povezan s evolucijom globalnog kapitalizma. To određuje materijalne razlike i povezuje ih s političkim stavovima. Tako se plutokracija ili oligarhija razlikuju od

malih kapitalista, dok se prekariat u potpunosti razlikuje od staroga proletarijata.

Godine 2011. napisali ste: "Ne trebamo biti tehnološki deterministi da uvažimo da tehnologija oblikuje naše razmišljanje i ponašanje. Prekariat još nije zasebna klasa djelomično zato jer oni koji ga čine ne mogu kontrolirati tehnološke sile s kojima se suočavaju. Postoji sve više dokaza da elektroničke spravice koje prožimaju svaki aspekt naših života imaju dubok utjecaj na ljudski mozak, na način našeg razmišljanja, i na – što još više uznenimira – našu sposobnost razmišljanja. One to čine na načine koji su u skladu s idejom prekarijata" (Standing, 2011: 18). Možete li ovo proširiti? Koji je odnos prekarijata i informacijskih i komunikacijskih tehnologija?

— To je dobro pitanje. Većina nas danas je elektronički umrežena, 24 sata na dan. Bombardiraju nas tehnološkim zahtjevima za našim vremenom i energijom, te smo gotovo ovisni o kompjuterima, mobitelima, elektroničkoj pošti, još više elektroničke pošte, Twitterom i tako dalje. To je opasno jer prijeti našoj sposobnosti refleksivnog mišljenja. Naravno da postoje i pozitivne strane. No trebamo se suočiti s opasnostima. Prekariat je najugroženiji, jer su njegovi pripadnici izgubili kontrolu nad vlastitim vremenom.

Takoder postoji i šira opasnost. Mi smo prvo društvo koje se odmiče od književne tradicije. Koliko ljudi čita Tolstoja, Dickensa, Shakespearea, Zolu ili Homera? Ove su nas velike književne figure naučile važnoj ljudskoj sposobnosti da osjećamo empatiju, sposobnosti da razumijemo "drugog", te njihove tragedije i ljudskost. Nismo li uronjeni u vlastitu književnu kulturu, možemo izgubiti sposobnost kovanja progresivnih političkih ideja. Izmanipulirat će nas slogan, doskočice i karizmatska lica. Istodobno, društvene mreže moguće bi postati načinima borbe protiv komodifikacije politike. U ovom trenutku, postoje podjednaki tehnološki potencijali za oslobođanje kao i za osnaživanje države nadzora.

STARÍ TERMINI NE ODJEKUJU

U svojoj knjizi Imperij, Michael Hardt i Antonio Negri pokazuju da je internacionalizacija bila "osnovna komponenta proleterskih borbi i progresivne politike općenito" (2001: 49) – čak se našla i u naslovu himne radničke klase. Međutim, danas je situacija izokrenuta, a prekariat globalizaciju i slabljenje države-nacije smatra glavnim uzrocima vlastite opresije. Globalizacija s početka 21. stoljeća zasigurno se u mnogočemu razlikuje od internacionalizacije kasnog 19. stoljeća. Ipak, čini se da tenzije između suvremenog prekarijata i starog proletarijata umnogome nalikuju na suvremene tenzije između lokalnog i globalnog. U svojoj knjizi Povelja prekarijata (2014.) tvrdite da je razvoj zajedničkog klasnog identiteta glavni preduvjet emancipacije prekarijata. S obzirom na tu tenziju, kako zamišljate stvaranje takvog identiteta?

— Nalazimo se usred bolnog stvaranja globalnog tržišnog sustava. Prekariat odražava tenzije koje su dio tog procesa. Temeljna je narav prekarijata slična u različitim dijelovima svijeta. Izazovi su slični. Trebamo aktiviste i komentatore da razjasne osjećaj zajedničkog identiteta, prepoznaju da smo dio prekarijata i da se toga ne sramimo. Ovo istodobno mora uključiti lokalno kolektivno djelovanje i internacionalno umrežavanje. Mislim da je veliki napredak u tom smjeru postignut od ustanaka iz 2011. godine. Oni ukazuju na rast energije i sposobnosti. Umrežavanje se odmaknulo od defenzivne faze, u kojoj je bilo usmjereni "protiv" vladinih akcija. Sada ulazi u sljedeću fazu, u kojoj je usmjereni "za" selektivne promjene. To je razlog zašto sam napisao *Povelju prekarijata*, jer se sada moramo usredotočiti na ono što želimo postići i kako slijediti viziju Dobroga društva.

Nalazimo se usred bolnog stvaranja globalnog tržišnog sustava. Prekariat odražava tenzije koje su dio tog procesa

Vaš rad jasno pokazuje da univerzalni temeljni dohodak sobom nosi određene posljedice koje se nalaze u izravnoj suprotnosti s očekivanjima kritičara. Primjerice, nedavna pilot-studija koja je u razdoblju od dvije godine ponudila univerzalni temeljni dohodak svim stanovnicima naselja Otjivero-Omitara u Namibiji pokazuje da ljudi koji primaju temeljni dohodak zapravo rade više od onih koji su uključeni u sustav temeljen na zaslugama. (Basic Income Grant Coalition, 2008). Što nam ova otkrića govore o ljudskoj naravi? Je li vrijeme da ponovo proučimo Kropotkinove ideje o ljudskoj naravi (1902.), ili da se možda osvrnemo na ponešto zanemarenju filozofiju anarhizma?

— Pa, smatram da su naši indijski piloti otišli mnogo dalje. Oni pokazuju da skromni temeljni dohodak nudi mogućnosti za transformaciju kroz poboljšanje ljudske sposobnosti, ekonomski aktivnosti, osiguranje veće kontrole nad vlastitim vremenom i osjećaj sigurnosti. Mislim da su stare etikete i okviri nepotrebni te da mogu navesti na krivi trag. Terminologija koja se koristila prije više od sto godina ne odgovara današnjici. Trebamo ponovo izmiti jezik napretka.

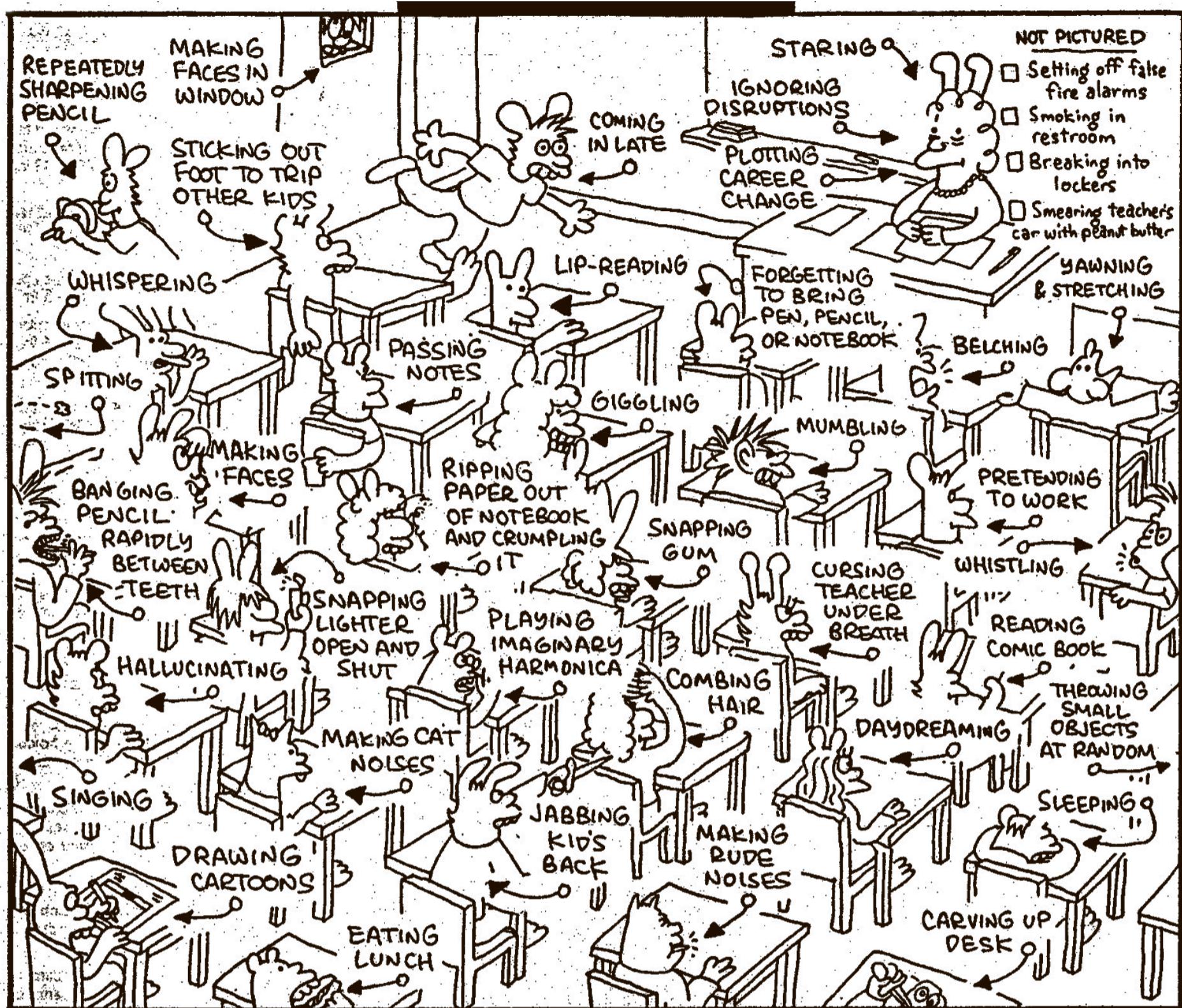
OBRAZOVANJE JE OSLOBOĐENJE

Uspon nove klase u nastajanju neizbjegno je historijski i transgeneracijski. Na temelju toga, u Članku 23. Povelje prekarijata obrazovanje je prepoznato kao prioritet na putu ka emancipaciji od opresivnih socio-ekonomskih uvjeta. Koji je glavni problem sa suvremenim obrazovanjem? Kakva rješenja predlažete?

— Još jednom dobro pitanje. Potrebna nam je dekomodifikacija svih aspekata obrazovanja, tako da elementi koji nas kulturno oslobođaju mogu doći u prvi plan. U ovoj fazi dopustite mi samo da se referiram na Članak 23. i da na tome ostanemo.

“Mora postojati kampanja da se obrazovanje dekomodificira, te da se vrati svojoj prvotnoj svrsi. Unatoč svojim vrijednostima i intelektu, previše ljudi unutar i izvan svjetskih obrazovnih sustava pokorava se pritiscima komodifikacije. Umjesto toga, trebali bi ismijavati komercijalne pretenzije na standardizaciju i testiranje utjecaja, usprativiti se vlastitoj samo-komodifikaciji, te se solidarizirati s privremenim zaposlenim članovima nastavnog osoblja, pomoćnim učiteljima, i prekariziranim kolegama. U sferi obrazovanja, ovu kampanju moraju voditi elite. One imaju najmanje za izgubiti te mogu riskirati iz svojih položaja autoriteta i sigurnosti. Međutim, one bi također trebale tražiti demokratizaciju obrazovnih institucija, uključujući institucije financiranja, te bi prije svega trebale osigurati da prekariat ima Glas.

U globalnom tržišnom sustavu nije moguće postići potpunu dekomodifikaciju obrazovanja. No, za budućnost obrazovanja kao oslobođajućeg dijela života, moraju postojati jake institucije koje će obuzdavati komercijalne demone. Michelle Bachelet, bivša predsjednica Čilea, koja se po drugi put kandidirala za predsjednicu kao kandidatkinja Socijal-demokratske stranke, objavila je 2013. godine da će okončati stvaranje privatnog profita u obrazovanju

Država pokušava prekarijat naviknuti na život nestabilnog rada i obrazovni se sustav komercijalizira i komodificira da bi odgovarao toj svrsi

Jandrić, P. (2010). Wikipedia and education: anarchist perspectives and virtual practices. *Journal for Critical Education Policy Studies*, 8(2), 48-73.

Kropotkin, P. (1902). *Mutual Aid: A Factor of Evolution*. London: Heinemann.

Standing, G. (2011). *The Precariat: The New Dangerous Class*. London and New York: Bloomsbury Academic.

Standing, G. (2014). *A Precariat Charter: From Denizens to Citizens*. London and New York: Bloomsbury Academic.

na svim razinama. Šteta je što to nije napravila kada je bila predsjednica. Međutim, ona je reagirala na zajedničke pritise studenata u uzastopnim velikim demonstracijama. To je bila njihova pobeda.” (Standing, 2014: Kindle Locations 4097-4107)

Kada govorimo o obrazovanju, tehnologiji, anarhizmu i emancipaciji, ne postoji prikladniji način za dovršenje ovog razgovora od reference na Ivana Ilića. U knjizi Dolje škole, Ilić upozorava da je škola postala svjetska religija modernog proletarijata koja isprazno obećaje spasenje siromašnih u tehnološko doba. (Ilić, 1971.) Kako se Ilićevo upozorenje može primijeniti na današnji prekarijat? Je li emancipacija putem formaliziranih procesa školovanja uistinu moguća ili trebamo slijediti Ilićev savjet i razmotriti alternativne opcije poput školovanja temeljenog na tehnologiji?

— Uloga informacijskih i komunikacijskih tehnologija je potencijalno divna. No, kao što sam već rekao, postoje opasnosti od preopterećenja, nadzora, površnosti, nedostatka refleksije i tako dalje. Vlastito obrazovanje treba nam biti u prvom planu. Takoder, moramo shvatiti da su fizički kontakt i meduljudski odnosi ključni za istinsku

demokraciju i potpunu slobodu.

Sjećam se da sam čitao Ilića s velikim zadovoljstvom. On je bio progresivni romantičar. Ne smatram da su njegove ideje o klasi bile od posebne pomoći. No, on je uvidio da je školovanje bilo dijelom procesa proletarizacije, dio disciplinskog aparata, koji je disciplinirao radnike kako bi internalizirali život stabilnoga podredenog rada. To nije prekarijat. Država pokušava prekarijat naviknuti na život nestabilnog rada i obrazovni se sustav komercijalizira i komodificira u tu svrhu. To je zastrašujuće. To je razlog zašto je tako važno boriti se za dekomodifikaciju svih aspekata obrazovanja i informacija. □

S engleskoga prevela Matea Grgurinović

Literatura:

- Basic Income Grant Coalition (2008). *Towards a Basic Income Grant for All: Basic Income Grant Pilot Project Assessment Report*. Windhoek: Basic Income Grant Coalition. Preuzeto 16. svibnja s http://www.bignam.org/Publications/BIG_Assessment_report_08a.pdf.
- Hardt, M. & Negri, A. (2001). *Empire*. Cambridge (MA) i London (England): Harvard University Press.
- Illich, I. (1971). *Deschooling Society*. London: Marion Boyars Publishers Ltd.